

PUL O'TKAZMALARI XIZMATLARINING IQTISODIY MOHIYATI VA BANK TIZIMIDAGI AHAMIYATI

Abduqaxxorov Samandar Abduqodir o'g'li

Andijon davlat texnika instituti

"Bank ishi va audit" yo'nalishi 4-bosqich talabasi

Ilmiy rahbar: A.Yuldashev

Hozirgi globallashuv va raqamli iqtisodiyot sharoitida pul o'tkazmalari xizmatlari moliyaviy tizimning ajralmas qismiga aylangan. Aholi, tadbirkorlik subyektlari hamda davlat tashkilotlari o'rtasidagi moliyaviy munosabatlarni tezkor va xavfsiz amalga oshirishda ushbu xizmatlarning o'rni juda katta. Ayniqsa, bank tizimining rivojlanishi bilan pul o'tkazmalari xizmatlari nafaqat ichki iqtisodiy aloqalarni, balki xalqaro iqtisodiy integratsiyani ham kuchaytirib bormoqda. Pul o'tkazmalari xizmatlari deganda jismoniy va yuridik shaxslar o'rtasida ma'lum miqdordagi mablag'larni bir hududdan ikkinchi hududga yoki bir hisobdan boshqa hisobga o'tkazish bilan bog'liq moliyaviy xizmatlar tushuniladi. Ushbu xizmatlar banklar, to'lov tashkilotlari, elektron to'lov tizimlari va xalqaro moliyaviy platformalar orqali amalga oshiriladi. Bugungi kunda raqamli texnologiyalarning rivojlanishi natijasida onlayn bank xizmatlari, mobil ilovalar va elektron hamyonlar orqali pul o'tkazmalari soni keskin oshmoqda. Bu esa iqtisodiyotning raqamlashtirilishiga, naqd pulsiz hisob-kitoblar hajmining ortishiga va moliyaviy shaffoflikning ta'minlanishiga xizmat qilmoqda.

Pul o'tkazmalari xizmatlarining iqtisodiy mohiyati. Pul o'tkazmalari iqtisodiy munosabatlarning muhim vositasi hisoblanadi. Ular iqtisodiyotda mablag'larning uzluksiz aylanishini ta'minlaydi hamda ishlab chiqarish, savdo va xizmat ko'rsatish jarayonlarining barqaror faoliyat yuritishiga yordam beradi. Iqtisodiy nuqtai nazardan, pul o'tkazmalari quyidagi asosiy funksiyalarni bajaradi: To'lov va hisob-kitob funksiyasi. Korxonalar o'rtasidagi mahsulot va xizmatlar uchun hisob-kitoblarni amalga oshirishda pul o'tkazmalari asosiy vosita bo'lib xizmat qiladi. Naqd pulsiz to'lovlar iqtisodiy muomalani tezlashtiradi va xarajatlarni kamaytiradi. Mablag'larni taqsimlash funksiyasi. Pul o'tkazmalari orqali mablag'lar bir hududdan boshqasiga, bir iqtisodiy subyektdan ikkinchisiga yo'naltiriladi. Bu esa kapital harakatini jadallashtirib, iqtisodiy faollikni oshiradi. Jamg'arma va investitsiyalarni qo'llab-quvvatlash. Bank tizimi orqali amalga oshiriladigan pul o'tkazmalari aholi mablag'larini rasmiy moliyaviy tizimga jalb qiladi. Natijada banklarning resurs bazasi kengayadi va investitsion loyihalarni moliyalashtirish imkoniyati ortadi. Xalqaro iqtisodiy aloqalarni rivojlantirish. Xorijda ishlayotgan fuqarolar tomonidan yuboriladigan pul o'tkazmalari ko'plab

mamlakatlar iqtisodiyotida muhim manba hisoblanadi. Ushbu mablag'lar aholi daromadini oshiradi va ichki iste'molni qo'llab-quvvatlaydi. Pul o'tkazmalari xizmatlarining iqtisodiy mohiyati ularning tezkorlik, qulaylik, xavfsizlik va ishonchlilik kabi xususiyatlari bilan ham belgilanadi. Zamonaviy texnologiyalar tufayli bir necha soniya ichida xalqaro pul o'tkazmalarini amalga oshirish mumkin bo'lmoqda. Pul o'tkazmalari xizmatlarining turlari. Hozirgi bank amaliyotida pul o'tkazmalarining bir nechta shakllari mavjud: Ichki pul o'tkazmalari. Bir mamlakat hududi ichida amalga oshiriladigan o'tkazmalar ichki pul o'tkazmalari deyiladi. Ular asosan: bank hisobvaraqlari orqali, plastik kartalar yordamida, mobil ilovalar orqali, elektron to'lov tizimlari vositasida bajariladi. Ichki o'tkazmalar savdo, kommunal to'lovlar, ish haqi va kundalik hisob-kitoblarda keng qo'llaniladi. Xalqaro pul o'tkazmalari. Bir davlatdan boshqa davlatga yuboriladigan mablag'lar xalqaro pul o'tkazmalari hisoblanadi. Bunday xizmatlar: SWIFT tizimi, xalqaro pul o'tkazma kompaniyalari, xalqaro bank xizmatlari orqali amalga oshiriladi. Xalqaro o'tkazmalar migratsiya jarayonlari kuchaygan sharoitda juda muhim ahamiyat kasb etmoqda. Elektron va raqamli o'tkazmalar. Raqamli texnologiyalar asosida ishlovchi elektron to'lov tizimlari orqali amalga oshiriladigan pul o'tkazmalari zamonaviy moliya tizimining eng tez rivojlanayotgan yo'nalishidir. Mobil banking va internet banking xizmatlari foydalanuvchilarga masofadan turib operatsiyalarni bajarish imkonini bermoqda.

Pul o'tkazmalari xizmatlarining bank tizimidagi ahamiyati. Pul o'tkazmalari xizmatlari bank tizimining samarali ishlashida muhim o'rin egallaydi. Ularning ahamiyati quyidagi jihatlarda namoyon bo'ladi. Pul o'tkazmalari aholining bank xizmatlariga bo'lgan ehtiyojini kuchaytiradi. Bu esa moliyaviy inklyuziya darajasini oshiradi va aholini rasmiy bank tizimiga jalb qiladi. Elektron to'lovlar va bank o'tkazmalari naqd pul muomalasini qisqartiradi. Natijada: yashirin iqtisodiyot kamayadi, moliyaviy nazorat kuchayad, soliq tushumlari oshadi. Pul o'tkazmalari xizmatlari uchun undiriladigan komissiyalar banklarning muhim daromad manbalaridan biri sanaladi. Shu sababli banklar ushbu xizmatlarni takomillashtirishga katta e'tibor qaratmoqda. Pul mablag'larining tezkor aylanishi iqtisodiy faoliyatni qo'llab-quvvatlaydi. Ayniqsa, tadbirkorlik subyektlari uchun tezkor hisob-kitoblar biznes jarayonlarini samarali tashkil etishga yordam beradi. Fintex texnologiyalarining rivojlanishi bank tizimida innovatsion xizmatlarning paydo bo'lishiga olib kelmoqda. Sun'iy intellekt, blokcheyn va biometrik identifikatsiya kabi texnologiyalar pul o'tkazmalarining xavfsizligini oshirmoqda. O'zbekistonda pul o'tkazmalari xizmatlarining rivojlanishi. So'nggi yillarda O'zbekistonda bank-moliya tizimini modernizatsiya qilish bo'yicha keng ko'lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Natijada; mobil banking xizmatlari kengaydi, onlayn to'lov tizimlari rivojlandi, xalqaro pul o'tkazmalari hajmi oshdi, plastik

kartalar orqali hisob-kitoblar ko'paydi. Bugungi kunda mamlakatda masofaviy bank xizmatlaridan foydalanuvchilar soni yildan-yilga ortib bormoqda. Bu esa iqtisodiyotning raqamli transformatsiyasiga ijobiy ta'sir ko'rsatmoqda. Shuningdek, Markaziy bank tomonidan elektron to'lov tizimlari faoliyatini tartibga solish va axborot xavfsizligini ta'minlash bo'yicha muhim choralar ko'rilmogda. Bu esa foydalanuvchilarning bank tizimiga bo'lgan ishonchini mustahkamlaydi.

Xulosa qilib aytganda pul o'tkazmalari xizmatlari zamonaviy iqtisodiyot va bank tizimining muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Ular mablag'larning tezkor harakatlanishini ta'minlab, iqtisodiy aloqalarni rivojlantiradi, bank xizmatlari ommabopligini oshiradi hamda naqd pulsiz hisob-kitoblar tizimini kengaytiradi. Raqamli texnologiyalar rivojlanishi bilan pul o'tkazmalari xizmatlari yanada takomillashib bormoqda. Bu esa iqtisodiy samaradorlikni oshirish, moliyaviy xavfsizlikni kuchaytirish va bank tizimini modernizatsiya qilishda muhim omil bo'lib xizmat qiladi. Kelajakda fintex va elektron to'lov tizimlarining rivojlanishi pul o'tkazmalari xizmatlarining yanada tezkor, xavfsiz va qulay bo'lishiga zamin yaratadi. Shu sababli ushbu sohani rivojlantirish mamlakat iqtisodiy taraqqiyotining ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki. "To'lov tizimlari va masofaviy bank xizmatlari bo'yicha statistik ma'lumotlar".
2. Pul, kredit va banklar / Mualliflar jamoasi. - Toshkent: "Iqtisod-Moliya" nashriyoti, 2022.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining bank tizimini isloh qilish va raqamli iqtisodiyotni rivojlantirishga oid farmon va qarorlari.
4. Xalqaro Valyuta Jamg'armasi. "Digital Payments and Financial Inclusion" mavzusidagi tahliliy hisobotlar.
5. Jahon banki. Xalqaro pul o'tkazmalari va moliyaviy inklyuziya bo'yicha yillik hisobotlar.
6. Bank ishi / Sh. Abdullayeva. - Toshkent: "Fan va texnologiya" nashriyoti, 2021.